

## Рецензия

от проф. д-р Росен Николаев Николаев, Икономически университет – Варна

на дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор”

в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки

Професионално направление 3.8. Икономика

Докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“

**Автор:** Татяна Венелинова Годорова

**Тема:** „Финансови аспекти на бизнес модел по предприемачество (в резултат на усъвършенстван университетски курс)”

**Научен ръководител:** проф. д-р Сава Гроздев, доц. д-р Радостин Вазов

Основание за написване на рецензията е заповед № 36 от 11.03.2021 г. на Ректора на Висше училище по застраховане и финанси, с която съм определен за член на научно жури за осигуряване на процедура за защита на дисертационен труд за придобиване на образователната и научна степен „доктор” и решение на научното жури (Протокол № 1 от заседание на научното жури от 26.03.2021 г.).

### 1. Общо описание на представените материали

Представените от Татяна Годорова материали включват следните документи:

- Дисертационен труд (на английски език)
- Автореферат на дисертационния труд (на български и английски език)
- CV
- Три публикации по темата на дисертацията
- Резюмета на трите публикации (на български и английски език)
- Справка за изпълнение на минималните национални изисквания за придобиване на ОНС „доктор“ по ПН 3.8. Икономика

Нямам забележки към представените материали, но по мое мнение би било добре да се предоставят и копия на дипломите за завършено висше образование и други, свързани със специализации и повишаване на компетенциите.

## **2. Кратки биографични данни за докторанта**

Докторант Татяна Тодорова е завършила английска филология в Софийски университет след което е се е насочила към придобиване на икономическо образование в чужбина. Завършила е бакалавърска програма International Business and Management Studies (IBMS), Inholland University of Applied Sciences (Нидерландия), както и магистърска програма MSc International Public Management and Policy, Leiden University (Нидерландия).

По представената информация мога да отбележа, че Татяна Тодорова има необходимия научно-преподавателски потенциал, както и уменията за неговото практическо приложение.

## **3. Актуалност на тематиката и целесъобразност на поставените цели и задачи**

Предоставеното ми за рецензиране научно изследване е посветено на проблеми от съществено значение за последните десетилетия. Качественото, адекватно и актуално обучение по предприемачество е предпоставка за нарастване на предприемаческите проекти в страната, което е нормално да доведе до редица позитивни ефекти върху икономиката и пазара на труда. Докторантът успява да обоснове актуалността на темата в дисертационния труд.

По мое мнение изложението на дисертационния труд кореспондира с целите и задачите, които си поставя авторът.

## **4. Познаване на проблема**

В дисертационния труд е демонстрирано високо ниво на познаване на проблемите, изследвани в дисертационния труд. Използвани са значителен брой литературни източници (87 цитирани академични монографии, статии и студии, използвани са 19 книги по темата, както и 60 статистически и интернет източници). Авторът изразява и собственото си мнение по редица цитирания на други автори. Безусловно мога да кажа, че докторантът има задълбочени теоретични и практически познания по разглежданата проблематика.

## **5. Методика на изследването**

Според изложението на дисертационния труд, считам че са използвани редица методи за изследване. Положителен е фактът, че едно и също явление се изследва с няколко метода. Основният метод, на който е изградено дисертационното изследване е анкетно проучване. Впоследствие са използвани редица други научнообосновани подходи за анализ на резултатите от това проучване. Считам, че методите са правилно приложени и подходящи за постигане на поставените конкретни цели.

## **6. Характеристика и оценка на дисертационния труд**

Дисертационният труд съдържа 161 страници от които основен текст 112 страници.

Избрана е структура от шест глави, като на практика първата е въведение и теоретичен преглед на проблемите по темата на дисертацията. В тази глава авторът обосновава актуалността на темата и прави критичен теоретичен преглед на проблема.

Втора, трета и четвърта глави съдържат основната част на изследването. Във втора глава е реализирано емпиричното изследване, базирано на анкетно проучване сред студенти по предприемачество в България. Така е изследвана и оценена ефективността на програмите по предприемачество, които се предлагат в българското висше образователно пространство. Трета глава е посветена на проучване на добрите практики в чужбина, като са избрани страни с традиции във висшето образование. Тук авторът също демонстрира задълбочено познаване на проблема и целенасочено проучване и анализ. На база резултатите от втора и трета глава, в четвърта глава е предложен модел за университетска програма по предприемачество в България, като са отчетени различни възможности за финансиране.

Пета глава включва валидността, ограниченията и бъдещите насоки за развитие на изследването, а шеста глава е заключителна и съдържа основни изводи и приноси на автора.

Изследването има много съществени и значими моменти и позволява да бъде задълбочено и развито и в други посоки в бъдеще.

## **7. Приноси и значимост на разработката за науката и практиката**

Според докторанта неговите основни приноси в дисертационното изследване са четири, които тук няма да бъдат преразказани, тъй като са налични в дисертацията и в автореферата към нея. Признавам изведените от докторанта приносни моменти и ги характеризирам в две насоки – теоретични и приложни приноси. Теоретичните приноси на автора, считам че са свързани с направените проучвания на университетското образование по предприемачество в България и чужбина, както и с предложения модел за университетска програма по предприемачество с финансиране. Приложните приноси на докторанта са свързани най-вече с установяване влиянието, ролята и значението на българското университетско образование по предприемачество.

## **8. Преценка на публикациите по дисертационния труд**

Докторантът представя три самостоятелни статии на английски език, които са публикувани в списанията на Висшето училище по застраховане и финанси VUZF Review и VUZF Money & Culture. Една от статиите има пряка връзка и директно популяризира изследванията в

дисертационния труд, а именно „Effects of graduate entrepreneurship education in Bulgaria” (Ефекти от обучението по предприемачество в България). Останалите две статии („Lobbying Influence: public consultations and EU policy making“ („Лобиращо влияние: публични консултации и прилагане на политиката на ЕС“), „Quantitative analysis on interest group influence using data from EU open consultations“ („Количествен анализ на влиянието на групите по интереси, използвайки данни от консултации в ЕС“)) по мое мнение имат не толкова директна обвързаност с дисертационния труд.

## **9. Преценка за изпълнение на минималните национални изисквания**

Според предоставената справка, докторант Татяна Тодорова отговаря на минималните национални изисквания за придобиване на образователната и научна степен „доктор“ в професионално направление 3.8. Икономика.

Естествено, представен е дисертационен труд за присъждане на образователната и научна степен „доктор“, което се оценява с 50 точки.

Татяна Тодорова представя три научни статии, публикувани в списания VUZF Review и VUZF Money & Culture, които са включени в Националния референтен списък на съвременни български научни издания с научно рецензиране, следователно се оценяват с по 10 точки, или общо 30 точки от публикации.

## **10. Лично участие на докторанта**

Определям дисертационното изследване и публикациите по него като разработени лично от автора. Не съм установил плагиатство в изследванията.

## **11. Автореферат**

Авторефератът към дисертационния труд отговаря на изискванията за придобиване на ОНС „доктор“. Той е в обем от 33 страници и съдържа кратко представяне на цялостното дисертационно изследване. Описани са основните постигнати теоретични и приложни резултати. Изтъкнати са приносите на автора по негова преценка.

## **12. Критични бележки и препоръки**

Без да омаловажавам постигнатото в изложението на дисертационния труд от докторанта ще си позволя да изложа някои бележки и препоръки, които имат за цел единствено да подпомогнат работата на докторанта в бъдещи научни изследвания.

1) Словосъчетанието „финансови аспекти“, включено в заглавието не напълно кореспондира с изложението на дисертационния труд, т.е. в самите изследвания не е обърнато

достатъчно внимание на финансовите аспекти на предложения бизнес модел по предприемачество.

2) По мое мнение целите и задачите са малко разпилени, а би трябвало целта да бъде една, в обобщен вид, към чието постигане се стреми авторът и тя да бъде упомената не в параграф 2.1, а във въведението на дисертационния труд.

3) Считаю, че шест глави са много и при подобни изследвания би било по-подходящо основното изложение да бъде в рамките на три глави, като например в първата се направи теоретичната постановка, във втората – емпиричното изследване и в третата – анализ на резултатите и моделиране на процеса. Останалите елементи следва да са обособени в увод и заключение.

4) В заключението на дисертационния труд има няколко цитата, които по мое мнение не е редно да са там. Би следвало в заключението преди всичко да личи мнението на автора по резултатите, техния анализ и бъдещи научни проучвания.

Имам и някои по-дребни бележки от технически характер, като например:

5) Според сега действащия Закон за висше образование в България вече не се използва понятието „Висше учебно заведение“ (ВУЗ), а „Висше училище“ (ВУ).

6) На редица места в дисертацията и автореферата има грешки от технически и редакционен характер.

### **13. Въпроси към докторанта**

1) В изложението се прави изводът, че нагласите за предприемаческа дейност са по-широко проявени в областните центрове. Какво мисли докторантът по въпроса, че в малките населени места има по-широк кръг от „ниши“ за развитие на предприемаческа дейност, например, предприемачество в областта на агробизнеса?

2) В изследването авторът прави извода, че е необходима стратегическа рамка, която да обхване университетското предприемаческо образование. Какво е мнението на докторанта по отношение на съдържанието, аспектите, и основните насоки при изработване на такава стратегическа рамка?

3) Авторът твърди, че все още е под въпрос устойчивостта на предприемаческите намерения, когато студентите действително се изправят пред реалния свят на предприемачеството. Какво е мнението на докторанта по отношение на мерките, които би било удачно да бъдат предприети с цел засилване на тази устойчивост?

#### **14. Лични впечатления**

Не познавам Татяна Тодорова и нямам лични впечатления от нея.

#### **ЗАКЛЮЧЕНИЕ**

Дисертационният труд съдържа научни, научно-практически и приложни резултати, които представляват принос в науката и отговарят на изискванията на Закона за развитие на академичния състав в Република България (ЗРАСРБ) и Правилника за прилагане на ЗРАСРБ.

Научното изследване показва, че докторантът Татяна Тодорова притежава теоретични знания и професионални умения по Професионално направление 3.8. Икономика, като демонстрира качества и умения за самостоятелно провеждане на научни изследвания.

**Поради гореизложеното, давам своята положителна оценка за проведеното изследване, и предлагам на почитаемото научно жури да присъди образователната и научна степен „доктор“ на Татяна Венелинова Тодорова в Област на висше образование 3. Социални, стопански и правни науки; Професионално направление 3.8. Икономика; докторска програма „Финанси, застраховане и осигуряване“.**

12.04.2021 г.

Рецензент: .....

(проф. д-р Росен Николаев)